

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Реструктуризація економіки України в умовах радикальної зміни економічної системи об'єктивно вимагає пошуку нових форм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури.

Соціальна інфраструктура розглядається як міжгалузеве утворення, що забезпечує потреби населення у різноманітних послугах, а її розвиток визначається такими об'єктивними закономірностями функціонування:

- 1) поліпшенням добробуту населення;
- 2) неухильним зростанням потреб населення у високоякісних товарах широкого вжитку і послугах;
- 3) комплексним розвитком і підвищенням ефективності функціонування галузей.

Розвиток соціальної інфраструктури тісно пов'язаний з розв'язанням соціальних та економічних завдань: максимальне скорочення витрат часу споживачів на одержання побутових послуг; зменшення вартості послуг; створення вільного ринку послуг і конкуренції між суб'єктами, що надають послуги; досягнення оптимальних пропорцій між галузями та видами інфраструктури. З метою вирішення цих завдань, необхідно всебічно обґрунтувати управлінські рішення щодо формування ринкових відносин у сфері реалізації послуг. Розвиток інфраструктури має здійснюватися відповідно з принципами соціальної справедливості, тобто з урахуванням суспільної праці. Тому обсяги використання послуг треба узгоджувати з фінансовими можливостями населення, практичною спроможністю людей оплатити вартість послуг, а також з передбачуваним розвитком економіки відповідних регіонів.

Кількісні та якісні показники стану населення впливають на обсяги й склад потреб, необхідних для життєдіяльності людей. У свою чергу потреби населення визначають необхідність формування в суспільстві ринку послуг, що надаються об'єктами соціальної інфраструктури: комунально-побутовою сферою,

організаціями та підприємствами роздрібної торгівлі, громадського харчування, пасажирського транспорту, зв'язку, закладами охорони здоров'я, освіти, культури тощо.

З розвитком продуктивних сил, науки і техніки зростають вимоги до підвищення продуктивності трудової діяльності, уміння і навичок працівників, рівня освіти та здоров'я людей, збільшуються потреби у різних видах матеріальних благ, в оздоровчих і культурних заходах. Через це постійно виникають нові різнобічні потреби у формі послуг, необхідних для подальшого розвитку суспільства.

Соціальна інфраструктура має конкретну територіальну прив'язку, оскільки вона функціонує у рамках кожного суспільно-територіального комплексу і зосереджена безпосередньо на території конкретних регіонів, областей, адміністративних районів, міст і сіл. Водночас соціальна інфраструктура є в кожній системі розселення – регіональній, обласній і локальній.

Як суспільно-територіальне утворення соціальна інфраструктура має свої особливості територіального розвитку й розміщення. Важливими чинниками формування соціальної інфраструктури є: 1) суспільно-географічне положення регіону; 2) особливості територіального зосередження населення і виробництва.

На формування соціальної інфраструктури помітно впливають природні умови. Від особливостей клімату, водних та земельних ресурсів залежить територіальне розміщення виробництв, формування систем розселення, рекреаційних систем, що, у свою чергу, впливає на особливості територіальної і галузевої структури соціальної інфраструктури території.

Істотний вплив на розвиток і розміщення соціальної інфраструктури мають виробничі чинники (обсяг, структура, технічний рівень виробництва, його шкідливість тощо), від яких залежить формування територіальної і галузевої структур промисловості та сільського господарства, співвідношення відомчих капіталовкладень і водночас – щільність виробничого персоналу, якісні та кількісні параметри демографічних потенціалів, розміри системи розселення. Звідси випливають особливості створення всебічно розвинутої соціальної інфраструктури для обслуговування працюючих і всього контингенту населення.

Існуюча структура населення, трудових ресурсів за статтю, віком, професійною орієнтацією тощо безпосередньо впливає на

використання послуг. Розвиток інфраструктури залежить від демографічної ситуації у регіонах, областях і районах, від темпів відтворення населення, частки непрацевдатних людей у його структурі, рівня зайнятості мобільних трудових ресурсів у виробничих процесах. Наявність чи відсутність певних соціальних груп населення у містах і селах визначає значною мірою структуру, ступінь і специфіку потрібних побутових та соціально-культурних послуг.

Система розселення населення формує каркас функціонування соціальної інфраструктури. На розміщення та розвиток об'єктів інфраструктури впливає передусім особливість територіального зосередження окремих населених пунктів, демографічних потенціалів систем розселення. Проте найбільшою мірою розселенські чинники визначають розвиток соціальної інфраструктури на рівні регіонів, де можна визначити мережу систем розселення у формі агломерацій та низових адміністративних районів. Це дасть змогу раціональніше спланувати розвиток соціальної інфраструктури у територіальному і галузевому розрізах щодо територіальної концентрації населення, споживачів різних послуг.

На розвиток і розміщення соціальної інфраструктури, особливо у великих містах, істотно впливають об'єкти інституційної і науково-технічної інфраструктури, тобто організації та установи сфери управління, планування й проектування, наукового, фінансового й інформаційного забезпечення. Від них значною мірою залежить своєчасне і правильне вирішення питань інвестування у систему соціальної інфраструктури, розвиток її матеріально-технічної бази, вдосконалення структури та підвищення ефективності суспільного господарства.

Підтримання необхідних пропорцій розвитку соціальної інфраструктури у галузевому і територіальному аспектах – важливий напрям політики регіонального розвитку.

Нова політика регіонального розвитку має полягати у розширенні самостійності та відповідальності місцевих органів влади й управління у вирішенні життєво важливих завдань регіонів країни. Сутність такої політики орієнтована на розмежування повноважень між усіма суб'єктами територіального господарювання. Децентралізація влади й адекватне розмежування повноважень передбачає передавання на рівень

місцевого і територіального управління основної частини відповідальності за соціальну інфраструктуру і соціальний розвиток міським та обласним органам місцевого самоврядування. У зв'язку із цим ключовим елементом нової політики регіонального розвитку є реальне життєзабезпечення населення регіонів, міст, селищ та інших населених пунктів комплексом матеріальних благ і послуг.

Держава має створювати сприятливі умови для розвитку галузей соціальної інфраструктури, виходячи з таких принципів: забезпечення державної підтримки розвитку галузей соціальної інфраструктури на рівні, що дає можливість населенню одержувати послуги в обсягах, які гарантують нормальні умови життєдіяльності; комерціалізація соціальної інфраструктури, діяльності її установ, яка має здійснюватися лише за умови, що впровадження тут ринкових відносин не завдасть шкоди суспільству; максимального залучення недержавних коштів на утримання і розвиток установ соціально-культурного призначення.

Науково-обґрунтована регіональна соціальна політика є необхідною передумовою побудови ефективної ринкової економіки, оскільки у ній мають бути максимально враховані місцеві особливості соціальних процесів. Це має сприяти зниженню соціальної напруги у суспільстві та зменшенню диференціації рівня розвитку регіонів.